

XX wiek, HISTORIA POLSKI (szkoła podstawowa/średnia).

W okresie II wojny światowej Niemcy hitlerowskie szeroko wykorzystywały pracę robotników przymusowych pochodzących z różnych krajów okupowanych. Proceder ten, będący faktycznie częścią aparatu represji, objął kilkanaście milionów osób. Jednym z jego celów było pozyskanie siły roboczej na potrzeby gospodarki osłabionej wskutek wcielenia ogromnych rzesz niemieckich mężczyzn do Wehrmachtu.

Wykorzystanie polskich robotników przymusowych rozpoczęło się jeszcze jesienią 1939 roku i początkowo objęło jeńców wojennych oraz osoby zamieszkałe na terenach włączonych bezpośrednio do Rzeszy. Od 1940 roku do Niemiec wysyłano także mieszkańców Generalnego Gubernatorstwa. Pomimo, że wysyłki te zazwyczaj miały charakter przymusowy to zwłaszcza w początkowym okresie próbowano doprowadzić do dobrowolnego zgłaszania się ludności polskiej, czemu służyły między innymi różne formy propagandy.

Miejsce przechowywania:

Narodowe Archiwum Cyfrowe: <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/6838/>

Muzeum Duląg 121:

<http://dulag121.pl/encyklopedia/baczynski-tadeusz-wspomnienia-z-przymusowych-robot-w-niemczech-x-1944-iv-1945/>

G. Lehmann, Plakat propagandowy zachęcający do wyjazdu na prace rolne do Rzeszy

Fragmenty wspomnień robotnika przymusowego warszawiaka Tadeusza Baczyńskiego, wywiezionego na roboty po Powstaniu Warszawskim

Po wykapaniu nas rozpoczęła się ceremonia, która przypominała mi mocno handel niewolnikami znany z książek. Nasz przyszły szef, majster kolejowy Karl Muller ogłosił, że potrzebuje grupę robotników do pracy na torach kolejowych, składającą się z około trzydziestu osób, z tym że chciał on, aby to były nie pojedyncze osoby lecz rodziny. Zgłosiłem się oczywiście z Janeczką, podając, że jest to moja żona. Grupę złożoną z trzydziestu osób utworzyły wraz z nami następujące rodziny: Tadeusz i Janina Janiccy z dwiema małymi córkami w wieku około dziesięciu i ośmiu lat, Marian i Janina Chmielewscy z córką Jolą mającą około pięciu lat, małżeństwo Kelehnerów z córką Teresą w wieku około sześciu lat, Mieczysław i Wanda Konwiszerowie, Eugeniusz Erchard z żoną Zofią, Borys i Aniela Areniowie, rodzina Weibłów składająca się z małżeństwa i dwóch kuzynek o nazwiskach Natalia Ginter i Eugenia Paszczyk oraz rodzina Główków złożona z matki, dwóch synów i dwóch córek.

(...)

Prace rozpoczynaliśmy o godzinie 6.30. Od godziny 9. do 9.30 mieliśmy przerwę śniadaniową. Między godz. 13. a 13.30 była przerwa obiadowa. Pracę kończyliśmy o godz. 17. Ponieważ była to już połowa października, można śmiało powiedzieć, że pracowaliśmy od świtu do zmierzchu. Nie dostawaliśmy żadnej odzieży ochronnej, żadnych rękawic, a pamiętać należy, że nikt z nas wychodząc z Warszawy nie liczył się z tym, że będzie musiał pracować na zimnie i mrozie gołymi rękami, stykającymi się metalowymi narzędziami jak stalowe klucze do przykręcania śrub, łomy stalowe, wszelkiego rodzaju materiały torowe, jak śruby, podkładki stalowe pod szyny, łubki do łączenia szyn, szyny kolejowe czy ciężkie stalowe podkłady.

(...)

Pracując ciężko na torach dostawaliśmy tylko bardzo nędzne wyżywienie. Raz na tydzień otrzymywaliśmy 2,20 kg chleba, około 10 dkg cukru, trochę margaryny lub marmolady i po powrocie z pracy do baraku miskę zupy, przeważnie z gotowanej brukwi. Janeczka zjadała niemal natychmiast całą przydział tłuszczu i marmolady, a ja często dzieliłem się z nią moją porcją. Ona w zamian za to dzieliła się ze mną swoją porcją zupy. Ratowaliśmy się zbierając grzyby w lesie, których rosło tu mnóstwo. Wybieraliśmy także z pół resztki pozostawionych po wykopkach kartofli, buraków pastewnych i pastewnej marchwi. Jako środki czystości otrzymywaliśmy bardzo rzadko mały kawałek mydła kaolinowego, przypominającego glinę.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

- Czy zarówno plakat, jak i relacja pochodzą z 1944 roku?
- Czy twórcy plakatu pragnęli dotrzeć do konkretnej grupy społecznej w ramach ludności polskiej?
- Czy wspomnienie Tadeusza Baczyńskiego jest zgodne z wizją zaprezentowaną na plakacie?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto

- Czy w świetle informacji podanych na wstępie plakat mógł pojawić się w okolicach Warszawy lub Krakowa pod koniec 1939 roku?

- W jaki sposób w plakacie odzwierciedlona została narodowosocjalistyczna wizja roli Niemiec w stosunku do Polski i innych krajów słowiańskich?
- Wymień jedno podobieństwo i jedną różnicę pomiędzy opisem życia robotników przymusowych a losem więźniów obozów koncentracyjnych.

Wskazówki

Podczas gdy relacja odnosi się do drugiej połowy 1944 roku, plakat pochodzi najpewniej z 1940 roku, kiedy to Niemcy podejmowali próby nakłaniania ludności polskiej do dobrowolnego wyjazdu na roboty do Rzeszy. Jest mało prawdopodobne, że mógł on pojawić się na terenie Generalnego Gubernatorstwa (w tym pod Warszawą lub pod Krakowem) w okresie wcześniejszym, gdyż w 1939 roku robotnicy przymusowi wywodzili się głównie spośród jeńców wojennych i ludności pochodzącej z terenów wcielonych bezpośrednio do Rzeszy.

Warto zauważyć, że grafika skierowana jest przede wszystkim do ludności wiejskiej (chłopów): wskazują na to chociażby stroje potencjalnych robotników, podkreślanie, że mowa jest o robotach rolnych, a także wzmianka o wójcie jako organie odpowiedzialnym za akcję. Niemcy zostały tu przedstawione jako kraj rozwinięty także na polu rolnictwa (w domyśle – cywilizacyjnie bardziej rozwinięty od Polski), co współgra z tym, jak narodowi socjaliści widzieli rolę cywilizacji niemieckiej w Europie Środkowej i Wschodniej.

Wizja, w której „ochotnicy” niejako uczestniczą w panującym w Rzeszy bogactwie kontrastuje ze wspomnieniem Tadeusza Baczyńskiego, który pisał o niedostatecznych racjach żywnościowych, wielogodzinnej pracy przymusowej i porównał los robotników przymusowych do losu dawnych niewolników. Życie robotników zaprezentowane przez autora relacji pod pewnymi względami przypominało życie w obozach koncentracyjnych (zakwaterowanie w barakach, niedobór żywności, praca niewolnicza, niski poziom higieny), aczkolwiek należy pamiętać o różnicach, takich jak większa swoboda przemieszczania się („ratowaliśmy się zbierając grzyby w lesie”), mniejsza skala przemocy albo nierozdzielanie rodzin.

Literatura pomocnicza

- Bonusiak W., *Polscy robotnicy przymusowi w III Rzeszy*, Poznań 2005.
- Centrum Dokumentacyjne Robót Przymusowych w okresie nazistowskim, online: <https://www.museumportal-berlin.de/pl/muzea/dokumentationszentrum-ns-zwangsarbeit-berlin-schoneweide/>
- Machalek M., *Robotnicy przymusowi w czasie drugiej wojny światowej*, online: <https://www.szczecin.ap.gov.pl/news/pl/robotnicy-przymusowi-w-czasie-drugiej-wojny-swiatowej>
- Spoerer M., *Praca przymusowa pod znakiem swastyki. Cudzoziemscy robotnicy, jeńcy wojenni i więźniowie w latach 1939-1945*, tłum. L. M. Plęś, Gdańsk 2015, online: <https://muzeum1939.pl/sites/default/files/plik/6e711f0ccd9eaea7cacef95521639b5e17476.pdf>

Najważniejsze cezury.

1 września 1939 – napaść III Rzeszy Niemieckiej na Polskę, początek II wojny światowej, początek wykorzystywania ludności z terenów okupowanych jako robotników przymusowych
 1944-1945 – pobyt Tadeusza Baczyńskiego na robotach przymusowych
 8 maja 1945 – kapitulacja Niemiec, koniec II wojny światowej w Europie

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko